

Стовба Д.А.

учень 10 класу,

*Томаківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 2
Томаківської селищної ради Дніпропетровської області*

**ЛЮБИТИ БОГА І ЛЮБИТИ БЛИЖНЬОГО
ЯК САМОГО СЕБЕ. ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ
КЛИМЕНТІЯ ШЕПТИЦЬКОГО У 1944-1951 РР.**

Актуальність. Аристократ та впливовий австрійський політик Казимир Шептицький проміняв багатство графа на аскетичне і тихе монаше життя брата Климентія. Його віру не змогли зламати ні німецька окупація, ні в'язниці більшовицької влади: отець (далі – о.) рятував євреїв від нацистів, а в радянському таборі був таємним єпископом, який висвячував в'язнів. Праведник народів світу (з 1996 р.), запеклий ворог радянської влади, рятівник десятків єврейських дітей під час Голокосту, архімандрит монахів Студійського уставу, найважливіша мета життя якого – допомога ближньому. Саме тому дослідження життєдіяльності Климентія Шептицького, який обрав українську ідентичність і був забутий багатьма українцями, є актуальним на сьогодні.

Ступінь досліджуваності проблеми. В радянський період із-за ідеологічного тиску влади ця проблематика взагалі не знайшла розробки в працях вчених, тому історіографія даного питання в незалежній Україні перебуває на стадії початкового розвитку. Серед сучасних науковців, які займаються вивченням постаті архімандрита Климентія, слід виділити львівських дослідників Оксану Гайову, популяризаторку спадщини митрополита Андрея і блаженного Климентія Шептицьких, Юрія Скіру, дослідника порятунку галицьких євреїв духовенством та монашеством Української греко-католицької церкви (далі – УГКЦ) під час Голокосту, Івана Матковського, автора наукової біографії близько 670 сторінок на основі численних архівних джерел, які зберігаються в Україні та Польщі.

Мета даного дослідження полягає в систематизації відомостей про діяльність Климентія Шептицького після смерті митрополита Андрея 1 листопада 1944 р. до власної смерті 1 травня 1951 р. на основі напрацювань сучасних дослідників. Під час досліджування були застосовані порівняльно-історичний метод, методи аналізу, систематизації та інтерпретації для детальнішого вивчення проблеми.

Сутність дослідження. Коли Червона Армія вступила в Західну Україну у 1939 р. і розпочався так званий «золотий вересень», стало зрозуміло, що невдовзі розпочнеться відкрита боротьба радянської влади з авторитетом УГКЦ. О. Климентій це усвідомлював і був готовий до випробування. В червні 1940 р. він написав послання «Посліднє слово», в якому попереджував монахів про можливе переслідування більшовиками, добре розуміючи, що його чекає така сама доля, як і всіх єпископів УГКЦ. Однак біди не трапилося: влада виявила тоді лояльне відношення до церкви.

1 листопада 1944 р. помер Андрей Шептицький, старший брат Климентія. Наступник митрополита Йосип Сліпий іменував о. Климентія архімандритом монахів Студійського уставу та призначив його керівником делегації на переговорах з органами радянської влади, яка була прийнята в Москві головою Ради у справах релігійних культів при Раднаркомі Іваном Полянським.

У травні 1945 р. Климентій писав до свого брата Станіслава: «Гепер настали для нас тяжкі часи. Весь греко-католицький єпископат ув'язнено ще місяць тому – тиск, аби переходили на православ'я. Я все ще живу коло «Юра», в моєму давньому покою, але не знаю, як довго це триватиме й що принесе мені завтрашній день» [3, с. 588]. У листопаді 1945 р. архімандриту було наказано вибратися із Львова і переїхати до Унівської лаври, де й був заарештований 5 червня 1947 р. Під час обшуку НКВС-ники підкинули сфабриковану листівку антирадянського змісту, начебто знайшли її у келії священика. Коли отця вивозили з Унева, на подвір'я збіглися унівчани, щоб хоч поглядом попрощатися з ним [2].

Поневіряння розпочалися у внутрішній в'язниці НКВС м. Львова. Климентія звинуватили в антирадянській діяльності, у співпраці з Ватиканом, а приводом послужило перехоплення листів о. архімандрита до Рима про переслідування УГКЦ в Україні. Цього було достатньо для того, щоб генерал-лейтенант Воронін 30 травня 1947 р. видав постанову про арешт о. Климентія.

6 і 7 червня у Львові відбулися два допити, на яких архімандритові висунули звинувачення за ст. 54-1 «а» і 54-11 КК УРСР – «Антирадянська діяльність». На запитання слідчого, чи заарештований погоджується із звинуваченнями, прозвучала відповідь: «З висуненими звинуваченнями я не погоджуюся. Я – монах, жодної політичної діяльності я не провадив» [3, с. 600].

Вже 27 червня 1947 р. згідно із розпорядженням заступника міністра Державної безпеки УРСР Єсипенка за № 3/4/1571 від 26 червня 1947 р. Климентія перевели до Києва у внутрішню в'язницю МДБ УРСР. Саме тут найбільше знущалися над 78-річним старцем. Про це свідчать виклики на допити, які зберігаються в особистій справі о. Климентія за № 3103 в архіві Інформаційного Центру УВС Владимирської області. Для ілюстрації нелюдського ставлення до священика вистачить з 45-ти таких «папірців» вибрати три: 29 серпня 1947 р.: допит відбувався від 23.00 до 2.30 год., 2 вересня того ж року – від 23.00 до 2.00 год., 16 вересня того ж року – від 22.10 до 0.35 год. Саме з метою психічного виснаження в'язня допити відбувалися вночі. НКВС-ники різними способами намагалися зламати священика: побоями, фізичною та моральною наругою, шантажем, залякуванням, співчуттям, улесливими обіцянками. Слідчий неодноразово пропонував йому зректися своєї віри, перейти в юрисдикцію Московської патріархії, обіцяючи відпустити в монастир. Архімандрит залишився непохитним у своєму святому переконанні, залишився вірним християнським ідеалам.

У вироку Особливої Наради при Міністрі Держбезпеки СРСР від 28 лютого 1948 р. записано, що «засуджено за антирадянську діяльність та приховування контрреволюційних банд українських націоналістів за ст. 54-1А та 54-11 Кримінального кодексу УРСР на 8 років тюремного ув'язнення» [1].

Спів'язні о. архімандрита по Київській в'язниці розповідають: «Отець Климентій, не дивлячись на похилий вік (79 років), тримався добре, не хворів, ніколи не вимагав полегшення режиму, не просив ліків. Під час прогулянки в закритому дворіку в'язниці, що тривала близько 30 хвилин, о. Климентій крокував разом з нами, «гуськом», один за одним, як вповні здорова людина... Я запитував о. Климентія, чи не важко йому переносити тягар режиму, на що він відповідав: єдине, що його турбує, це те, що нема можливості служити як належить Богові й людям, яких він залишив і в монастирі, і в селі» [1].

Навіть у в'язниці унівський архімандрит провадив аскетично-молитовне життя: одразу після вставання молився, постив, під час Великого посту не їв м'яса. «Одного дня отець Климентій об'явив так зване говіння... Протягом дня отець молився, декілька разів: ранком, перед їдою, після їди, перед сном, а в часі говіння повністю відключився від усього, що діялося в камері, і просив не затівати звичайних дискусій на громадсько-політичні теми, просив усіх молитися. В умовах суворого

режиму відправляти Службу Божу було неможливо, бо наглядчач, якби почув спів чи голосну розмову, зразу заборонив би. Це добре розумів отець і молився пошепки або, в неділю, – упівголоса разом з нами... Коли закінчилося слідство, я з превеликим жалем розставався з непересічною людиною ангельської доброти і душевної щедрості» [1].

Колишній в'язень радянських таборів Іван Кривуцький так описує першу зустріч з о. Климентієм у Київській в'язниці: «Високого зросту, 180-185 см, худорлявий, з довгою білою бородою, трохи сутулий, з палицею» [2]. «Руки повільні, спокійний, обличчя і очі привітні. Мені нагадав святого Миколая... Зайняв вільне ліжко перше праворуч від дверей. Сів на краєчок, склав руки на палицю, підборідок на руки і задумався. Ми не чекали такого «злочинця» в нашій камері. На кілька хвилин запанувала мовчанка. Відчувалося, що він утомлений і розстронений» [2].

Усі труднощі в'язничного життя: нічні допити, шантаж, залякування, переведення з одного місця на інше, архімандрит мужньо переносив. В'язні, які були разом з отцем у камері, одногосно стверджували, що о. Климентій ніколи погано не висловлювався про слідчих, які його допитували: «Для мене тюремна камера – це монаша келія. Живу так, як жив би в монастирі. Тішуся тим, що можу багато молитися, що можу все те переносити та жертвувати себе Господу Богу. Думаю, що ми є останні жертви тепер та що Господь все скоро перемінить на краще. І то, може, в короткому часі. Тільки молимося, маймо довір'я до Господа Бога, не сумніваймося в тому, що нічого не діється без Божої волі, і Пречиста Діва Марія та наші святі заступники допоможуть нам» [1].

Після оголошення вироку Шептицького відправили до Москви. 15 березня 1948 р. згідно наказу № 20/1/4248 за підписом полковника Волхонського, начальника 1-го відділу тюремного управління МВС СРСР у Москві, його вирішили відправити у Владимирський централ. 10 квітня 1948 р. отець прибув до Владимирської в'язниці. По дорозі в нього вкрали всі речі [3, с. 606].

Варвара Іванівна Ларіна, колишня працівниця централу, так згадує про архімандрита: «Сидел он в тридцать четвертой камере во 2-ом корпусе. Был он очень высокий, с бородой. Когда мы приносили еду, он всегда улыбался. И часто смотрел в окно» [1]. Дивлячись у очі смерті, старець ще мав силу усміхатися. Можливо, ота усмішка та молитва лякали НКВС-ників, бо задумалося їм 81-річного в'язня відправити аж до м. Верхньо-Уральськ Челябінської області у Верхньо-Уральську

в'язницю. Залишається нез'ясованим, з яких причин цей наказ не було виконано. Архімандрит залишився у Владимирі.

Більшу частину свого перебування у в'язниці отець провів у медичному корпусі. Ще у 1948 р. перед виїздом до Владимира у довідці з особистої справи № 606 Климентія Шептицького в графі «Стан здоров'я» записано: «Здоровий». Але вже у Владимирі лікарі поставили діагноз: «Декомпенсований міокардит» [1]. Лікарі прописали йому їсти білий хліб та пити молоко!

1 травня 1951 р. о 21 годині 30 хв. у Владимирській в'язниці помер Климентій Шептицький. Поховання відбулося 3 травня 1951 р. о 3 год. вночі. Про процедуру захоронення в'язнів можна дізнатися із спогадів В. Ларіної: «Вночі, щоб ніхто не бачив, померлого роздягнули, обгорнули в простираadlo, взяли на ноші і винесли за браму в'язниці на міське кладовище, яке знаходилося поруч з в'язницею. В'язня поховали одразу під стіною, тіло просто кинули в задалегідь підготовлену яму та засипали землею, не залишаючи жодних позначок». Його могилу до сьогодні відшукати не вдалося [1].

Висновок. Климентій Шептицький, 150-річчя від дня народження якому відзначала Україна на державному рівні у вересні 2019 р., відіграв велику роль і залишив свій слід не тільки в історії УГКЦ, а й українського народу. Є святим зразком благородної людини, яка своїм подвижництвом, своєю працею, своїм праведним життям і навіть своєю мученицькою смертю стала світочем та основою, на якій можна відбудувати релігійне і духовно-національне життя в Україні [4].

Список використаних джерел:

1. Життя, мученича смерть і слава мучеництва бл. свщмуч. Климентія Шептицького, архімандрита Унівського монастиря. Постуляційний центр Монастирів Студійського Уставу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pc.studyty.org.ua/content/view/1/13>

2. Климентій Шептицький. Історична правда з Вахтангом Кіпіані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=1eLTK0F4Ouc&t=92s>

3. Матковський І. Казимир граф Шептицький – отець Климентій: польський аристократ, український ієромонах, Екзарх Росії та Сибіру, Архимандрит Студитів, Праведник народів світу, блаженний Католицької Церкви: монографія. – Львів, 2019. – 664 с.

4. Скіра Ю. Галицькі праведники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/91169>